

Förstudie av kommunens beredskap inför den demografiska förändringen och en åldrande befolkning

Tranås kommun

Innehåll

lakttagelser och rekommendationer	2
1. Inledning	3
1.1. Bakgrund	3
1.2. Syfte och revisionsfrågor	3
1.3. Genomförande och avgränsning	4
1.4. Revisionskriterier	4
2. Uppföljning av 2021 års granskning	6
2.1. Sammanfattning av granskningen.....	6
2.2. Vidtagna åtgärder	6
3. lakttagelser	9
3.1. Organisation och ansvar.....	9
3.2. Styrande och stödjande dokument.....	9
3.3. Prognoser och planering	11
4. Slutsats.....	19
5. Källförteckning.....	21

Iakttagelser och rekommendationer

EY har på uppdrag av de förtroendevalda revisorerna i Tranås kommun genomfört en förstudie kring kommunens beredskap inför den demografiska förändringen och en åldrande befolkning samt uppföljning av åtgärder efter tidigare granskning av socialnämndens styrning och ledning av äldreomsorgen.

Våra väsentliga iakttagelser är:

- ▶ Av uppföljning framgår att åtgärder endast till viss del vidtagits efter rekommendationer i tidigare granskning. Vidare indikerar förstudien att det finns brister i socialnämndens arbete med kompetensförsörjning som direkt eller indirekt kan påverka nämndens verksamheter negativt.
- ▶ Det finns en framtagen strategi, inriktning för tillväxt, som syftar till att vägleda Tranås kommun i sitt arbete mot tillväxt och utveckling, med fokus på att attrahera och behålla invånare i åldersgruppen 30–50 år samt att öka andelen invånare i åldersgruppen som förvärvsarbetar.
- ▶ Det görs prognoser avseende det ökade behovet av hemtjänst och platser inom särskilt boende.

Utifrån förstudiens resultat är våra rekommendationer:

- ▶ Att mer ingående granska kommunens och i synnerhet socialförvaltningens arbete med kompetensförsörjning.
- ▶ Följa utvecklingen och vilka åtgärder som vidtas med hänsyn till den demografiska förändringen.

1. Inledning

1.1. Bakgrund

Enligt SKR:s personalprognos 2023 behöver det totalt anställas omkring 410 000 personer i kommuner och regioner på grund av befolkningsutveckling och pensionsavgångar fram till 2031. Den demografiska utvecklingen ställer krav på bland annat fler lokaler och ökad personalstyrka inom äldreomsorgen. När arbetskraften inte räcker till, på grund av personalbrist eller personal med fel kompetens, går det inte att möta kompetensutmaningen enbart genom att rekrytera fler. I stället behövs nya arbetssätt och att tillvarata och utveckla kompetensen hos de befintliga medarbetarna.

Av revisorernas risk- och väsentlighetsanalys och i grundläggande granskning under 2023 framkommer hanteringen av en åldrande befolkning som ett riskområde. I omvärldsanalysen framgår att 25 % av kommuninvånarna i Tranås kommun är 65 år eller äldre. Motsvarande siffra för riket är 20,5 %. Åldersgruppen 80+ förväntas öka med runt 30 % fram till 2030 i kommunen. I analysen framkommer vidare att den demografiska försörjningskvoten uppgår till 0,93 för kommunen år 2021. Det är högre än för hela riket (0,77). Ett värde över 1 innebär att gruppen äldre och yngre är större än den i arbetsför ålder. Med bakgrund i ovan har revisorerna beslutat att genomföra en förstudie.

1.2. Syfte och revisionsfrågor

Förstudiens syfte är att följa upp hur arbetet med kompetensförsörjning har fortlöpt med utgångspunkt i revisionens iakttagelser, bedömningar och rekommendationer i samband med granskningen 2021.

Förstudien syftar också till att översiktligt granska om kommunstyrelsen säkerställt en tillräcklig beredskap inför den demografiska förändringen och en åldrande befolkning.

I förstudien ska följande frågor besvaras:

- ▶ Har det vidtagits tillräckliga åtgärder utifrån rekommendationerna i tidigare granskning av socialnämndens styrning och ledning av äldreomsorgen?
- ▶ Sker löpande uppföljning av kommunens befolkningstillväxt och demografiska försörjningskvot?
- ▶ Finns lång- och kortsiktiga prognoser med tillhörande planering avseende den åldrande befolkningen? Med särskild fokus på boendeformer, lokalförsörjning, antalet platser inom särskilda boenden, behov inom hemtjänsten och kompetensförsörjning kopplat till detta.
- ▶ Sker lång- och kortsiktiga ekonomiska analyser avseende hur förändrade skatteintäkter utifrån befolkningsprognosen kommer påverka kommunens ekonomi?

1.3. Genomförande och avgränsning

Förstudien sker genom dokumentstudier av centrala dokument såsom sammanträdesprotokoll, interna rutiner, eventuella kartläggningar samt enkätuppföljning gällande vidtagna åtgärder efter föregående granskning. Kontakt med kommunens tjänstepersoner har skett utifrån behov.

Förstudien avgränsas till att översiktligt kartlägga om kommunstyrelsen säkerställt en tillräcklig beredskap inför den demografiska utvecklingen och en åldrande befolkning inom socialnämnden med inriktning mot äldreomsorgen.

Därtill omfattas uppföljning av socialnämndens arbete med kompetensförsörjning sedan tidigare granskning.

1.4. Revisionskriterier

- ▶ Kommunallagen (2017:725)
- ▶ Kommunfullmäktiges mål och riktlinjer
- ▶ Kommunstyrelsens och omsorgsnämndens reglementen
- ▶ Socialtjänstlagen och Socialstyrelsens föreskrifter

Kommunallagen

Det är enligt 6 kap. 1 § styrelsens uppgift att leda och samordna förvaltningen av kommunens angelägenheter och ha uppsikt över övriga nämnders och eventuella gemensamma nämnder. Kommunstyrelsen ska, enligt 6 kap. 2 §, uppmärksamt följa de frågor som kan inverka på kommunens utveckling och ekonomiska ställning.

Kommunallagens 6 kap 6 § anger att nämnderna inom sitt ansvarsområde ska se till att verksamheten bedrivs i enlighet med Kommunfullmäktiges mål och riktlinjer, samt i enlighet med lagar och författningar som gäller för verksamheten.

Reglemente för kommunstyrelsen i Tranås kommun

Kommunstyrelsens reglemente antogs av kommunfullmäktige den 15 maj 2023. Av reglementet framgår att kommunstyrelsen bland annat ansvarar för kommunens utvecklings- och tillväxtarbete liksom för övergripande strategisk planering och regionala utvecklingsfrågor. Kommunstyrelsen ansvarar för mark- och bostadspolitiken, att bostadsförsörjningen och samhällsbyggandet främjas samt för strategisk lokalförsörjning och samordning av kommunövergripande projekt rörande lokaler.

Reglemente för socialnämnden i Tranås kommun

Socialnämndens reglemente antogs av kommunfullmäktige den 15 maj 2023. Socialnämnden fullgör kommunens uppgifter inom socialtjänsten som på demokratis och solidaritetens grund ska främja och stödja människornas sociala

trygghet, jämlikhet i levnadsvillkor, samt aktiva deltagande i samhällslivet. Socialnämnden ansvarar för den verksamhet som fullgör kommunens uppgifter inom:

- ▶ Socialtjänst (exklusive ekonomiskt bistånd). Äldreomsorg, individ- och familjeomsorg samt stöd till personer med funktionsnedsättning.
- ▶ Kommunal hälso- och sjukvård.
- ▶ Tillståndsutredning och tillsyn av alkoholförsäljning, utredning och beslut om försäljningstillstånd för tobak och liknande produkter, kontroll och tillsyn av handel med receptfria läkemedel och tobaksfria nikotinprodukter.

Socialtjänstlagen och Socialstyrelsens föreskrifter

Enligt socialtjänstlagen (SOL 2001:435) ska kommunens socialnämnd bland annat verka för att äldre människor får möjlighet att leva och bo självständigt under trygga förhållanden och ha en aktiv och meningsfull tillvaro i gemenskap med andra. Lag (2010:427). Vidare ska Socialnämnden verka för att äldre människor får goda bostäder och ska därutöver ge dem som behöver det stöd och hjälp i hemmet och annan lättåtkomlig service. Kommunen ska inrätta särskilda boendeformer för service och omvårdnad för äldre människor som behöver särskilt stöd.

2. Uppföljning av 2021 års granskning

2.1. Sammanfattning av granskningen

Revisorerna genomförde 2021 en granskning av socialnämndens styrning och ledning av äldreomsorgen. Utifrån granskningsresultatet bedömdes nämnden inte i tillräcklig utsträckning ha tydliggjort hur kommande personal- och kompetensbehov i verksamheterna ska hanteras. Utifrån granskningsresultatet rekommenderades socialnämnden att:

- ▶ Upprätta prognoser över framtida personal- och kompetensbehov inom äldreomsorgen
- ▶ Tydliggöra hur HR-avdelningen och socialnämnden tillsammans kan arbeta för att stärka attraktiviteten som arbetsgivare
- ▶ Säkerställa att nämndens uppdrag från september 2020 om att informera om svårigheterna att rekrytera personal genomförs och att åtgärder vid behov vidtas utifrån resultatet.

2.2. Vidtagna åtgärder

Nedan redovisas vidtagna åtgärder inom socialnämnden utifrån rekommendationer i 2021 års granskning.

Tabell 1. Vidtagna rekommendationer

Rekommendation	Beskrivning av vidtagna åtgärder	Underlag för vidtagna åtgärder
Upprätta prognoser över framtida personal- och kompetensbehov inom äldreomsorgen	Åtgärder har ej vidtagits med motivering att med allt annat lika bör personalbehov öka linjärt med ökade behov av äldreomsorg. Vidare bedöms kompetensförsörjningen vara ett aktuellt problem snarare än ett kommande problem.	▶ Prognos av behov av äldreomsorg i Tranås kommun fram till 2040. ▶ Behovsprognos särskilt boende
Tydliggöra hur HR-avdelningen och socialnämnden tillsammans kan arbeta för att stärka attraktiviteten som arbetsgivare	Socialchef efterfrågat att HR-avdelningen ska samordna kommunens kompetensförsörjningsarbete och att detta redovisas kontinuerligt till kommunledningen. Därtill pågår ett operativt samarbete mellan socialförvaltningen och HR i kompetensförsörjningsåtgärder. Vi har inte tagit del av några beslut eller skrivelser som beskriver detta.	▶ Socialnämndens verksamhetsplan 2024-2026
Säkerställa att nämndens uppdrag från september 2020 om att informera om svårigheterna att	Det sker löpande informationsöverföring mellan socialförvaltningen och socialnämnden gällande statistik avseende ex. vakanta	▶ Socialnämndens internkontrollplan 2023

rekrytera personal genomförs och att åtgärder vid behov vidtas utifrån resultatet.	tjänster, andel heltidsanställda och sjukfrånvaro. Därutöver har frågan utgjort en kontrollpunkt i socialnämndens internkontroll plan 2023.
--	---

2.2.1. Identifierade risker inom kompetensförsörjningsarbetet

Av socialnämndens internkontrollplan 2023 framgår att det finns en kommunövergripande internkontrollpunkt samt två nämndspecifika för socialnämnden kopplat till kompetensförsörjning. I tabellen nedan presenteras dessa risker samt kontrollmetod för uppföljning av riskerna.

Tabell 2. Identifierade risker

Område	Risk	Kontroll
Kompetensförsörjning (kommunövergripande)	Ej fungerande kompetensförsörjning och personalbrist inom vissa professioner.	Kontroll av att aktuella kompetensförsörjningsplaner finns och att utlysta tjänster kunnat tillsättas. Uppföljning på samtliga förvaltningar en gång årligen. HR-avdelningen sammanställer informationen en gång per år.
Säkrad kompetensförsörjning (nämndspecifik)	Svårighet att rekrytera och tillsätta tjänster riskerar att leda till överbelastning i form av utebliven vila och extra arbetspass. Att verksamheten inte kan utföra sitt uppdrag.	Uppföljning av socialförvaltningens kompetensförsörjningsplan genom en rapport till socialnämnden. Av rapporten ska följande framgå: ▶ Antal vakanta tjänster ▶ Sjukfrånvaro ▶ Andel heltidsarbetande ▶ Andel tillsvidareanställda Rapport till socialnämnden efter mars, augusti och december varje år.
Kompetensförsörjning inriktning att behålla personal	Svårighet att behålla personal ger ökad personalomsättning som leder till att kompetens inte finns kvar i verksamheten. Risk för bristande kontinuitet för personal och brukare.	Uppföljning och redovisning av arbetet med kompetensutvecklingsplan samt uppföljning gällande personalomsättning. Kontroll ska göras efter april och oktober varje år.

Vi har tagit del av de kompetensförsörjningsrapporter som presenterats för socialnämnden i mars respektive augusti 2023 samt det underlag som presenterats för socialnämnden i samband med internkontrollen avseende kompetensförsörjning med inriktning att behålla personal. Av underlagen framgår status i pågående satsningar; heltidsresan, rätt använd kompetens och kompetensstegen. Vidare framgår att förvaltningen inte kunnat följa upp personalomsättning under 2023 men att inhämtning av sådan statistik förbereds för att kunna följas upp under 2024.

Underlaget visar på höga vakanskostnader framför allt avseende konsultkostnader inom individ- och familjeomsorgen men även vad gäller kostnader för övertid och timvikarier inom stöd och omsorg.

I internkontrollplan för socialnämnden 2024 finns inga internkontrollpunkter avseende kompetensförsörjning. Däremot framgår av tjänsteskrivelse att socialförvaltningen regelbundet redovisar status i kompetensförsörjningsarbetet som en del av socialnämndens löpande internkontroll. Av tjänsteskrivelse i samband med uppföljning av internkontroll i januari 2024 framgår att man både i förvaltningen, inom kommunen och i den kommunala länssamverkan fastnar i framåtdriften vad gäller kompetensförsörjningen med hänvisning till att alla involverade är fullt upptagna med att upprätthålla verksamhetens drift på kort och medellång sikt. Förvaltningen uttrycker en oro över den sammantagna effekten av det kompetensförsörjningsarbete som pågår på lokal, regional och nationell nivå.

3. Iakttagelser

3.1. Organisation och ansvar

Reglemente för kommunstyrelsen antogs av kommunfullmäktige 2023-05-15. Av reglementet framgår att styrelsen ska utöva en samordnad styrning, samt följa upp de fastställda målen och återrapportera till kommunfullmäktige. Därtill anges i reglementet att kommunstyrelsen ska arbeta för en ekonomiskt, ekologiskt och socialt hållbar utveckling i kommunen som helhet.

Av reglementet framgår att styrelsen bland annat ansvarar för:

- ▶ Kommunens utvecklings- och tillväxtarbete
- ▶ Samordning av socialt och ekologiskt hållbarhetsarbete
- ▶ Övergripande strategisk planering och regionala utvecklingsfrågor
- ▶ Mark- och bostadspolitiken och tillse att en tillfredsställande markberedskap upprätthålls samt att bostadsförsörjningen och samhällsbyggandet främjas
- ▶ Strategisk lokalförsörjning och samordning av kommunövergripande projekt rörande lokaler

3.2. Styrande och stödjande dokument

För att öka tillväxten i kommunen har kommunfullmäktige fastställt fyra fokusområden varav ett är utbildningsnivå. Tillhörande detta fokusområde finns två fokusmål varav ett är att fler människor stannar kvar eller återvänder för att bo eller arbeta i kommunen. Vidare framgår av Tranås kommuns mål och budget för 2024 att kommunen måste öka sitt invånarantal med cirka 340 individer per år för att nå sitt befolkningsmål till år 2040. Befolkningsmålet avser det som anges i kommunens vision, nämligen att Tranås kommun år 2040 ska vara en handlingskraftig kommun med minst 25 000 invånare.

I Tranås kommuns årsredovisning framkommer att befolkningen i Tranås minskade med 49 personer under 2023 och att kommunen därmed för fjärde året i rad har ett minskat invånarantal. Liksom landet i stort följer Tranås också trenden med minskat barnafödande och ökat antal äldre. Vid sakgranskning framförs att ett trendbrott åstadkommits de senaste åren gällande balansen mellan inflyttande och utflyttande, där lika många eller fler flyttar in som flyttar ut. De verksamhetsrisker som lyfts i årsredovisningen är att bristande kompetensförsörjning kan leda till försämrad kvalitet i verksamheterna. Kommunen ser demografiska utmaningar, framför allt inom socialtjänsten. Förutom att rekrytera ny personal för att möta det ökade behovet av välfärdstjänster, ska pensionsavgångar återbesättas. Sannolikt krävs förändrat arbetssätt, digitaliseringar och effektiviseringar då ny personal av denna omfattning blir svår att rekrytera. Även ökat behov av äldreomsorg finns, då antalet äldre i kommunen blir fler, vilket ställer krav på fler lokaler och ökad personalstyrka. Även risk för ökat behov av renovering och underhåll av kommunens verksamhetslokaler lyfts i

årsredovisningen. Kommunen har tillsatt en lokalgrupp som tillsammans med Tranås bostäder arbetar för en god lokalplanering.

Med grund i den förväntade utvecklingen har kommunen tagit fram strategin Inriktning för tillväxt för att kunna påverka den demografiska utvecklingen i den riktning kommunen ser behov av. Att kommunen vänder denna trend är enligt årsredovisningen av största vikt för att generera ekonomiskt handlingsutrymme att satsa på välfärden.

Inriktning för tillväxt

Inriktning för tillväxt antogs av fullmäktige den 7 juni 2021. Syftet med dokumentet är att långsiktigt visa inriktningen för kommunens tillväxtarbete. Av dokumentet framgår att Tranås, utöver den demografiska utmaningen, har en bekymmersam socioekonomisk situation. I jämförelse med andra kommuner är inkomstnivån och utbildningsnivån låg och arbetslösheten hög. Målsättningen är att andelen invånare i åldersspannet 30–50 år ska öka, likaså ska andelen invånare i arbete öka.

Av bilaga tid- och handlingsplan framgår att en marknadsundersökning ska genomföras mot målgruppen samt att en rapport gällande hur Tranås kommuns styrkor kan utvecklas mot målgruppen ska tas fram. I den åsyftade rapporten Tranås mot 2040, gjord av en extern aktör och daterad december 2021, sammanfattas analysen med fokus på hur kommunen ska attrahera och få fler förvärvsarbetande personer i åldersspannet 30–50 år. Rapporten mynnar ut i ett antal rekommendationer till kommunen. Utifrån rapporten och de rekommendationer som lämnades har Tranås kommun tagit fram Program för inriktning tillväxt, daterat 2022-08-31. I underlaget presenteras förslag på åtgärdsplaner och ansvarig styrelse/nämnd samt tjänsteperson(er) för respektive rekommendation. Totalt presenteras 14 punkter med förslag på åtgärder utifrån fem rekommendationer.

Bostadsförsörjningsprogram

Kommunledningsförvaltningen i Tranås kommun har tagit fram ett förslag till bostadsförsörjningsprogram 2017–2025 med utblick mot 2035. I programmet redogörs bland annat för befolkningsstruktur och prognos, grupper med särskilda behov, marknadsförutsättningar, planeringsläget samt mål och strategier för bostadsbyggande. Enligt programmet ska konkreta aktiviteter fastställas i program på nämndnivå eller i planer på förvaltningsnivå.

Lokalförsörjningsplan 2023–2032

Lokalförsörjningsplanen antogs av kommunfullmäktige 2022-11-07 och syftar till att skapa förutsättningar för att hålla nere kostnaderna och få en tydlig prioritering, bättre samordning och mer långsiktig planering av lokalförsörjningen. Planen ska ge en överblick och sammanfattning av bland annat prognoser, prioriteringar samt beslutade och planerade åtgärder. Därtill förhåller sig planen till ett antal andra kommunala styrdokument; strategi för hållbar utveckling 2020–2023,

kommunvisionen, översiktsplan samt bostadsförsörjningsprogram. I planen redogörs bland annat för lokalkostnader och framtida lokalbehov för barn- och utbildningsnämnden, socialnämnden, teknik- och griftegårdsnämnden, kultur- och fritidsnämnden samt kommunstyrelsen.

Av lokalförsörjningsplanen framgår att barn- och utbildningsnämnden idag står för nära hälften av kommunens lokalkostnader. Det saknas permanenta skolplatser och den tillväxt kommunen haft under senare år har satt press på redan hårt nyttjade lokaler och medfört behov av tillfälliga lösningar. Socialförvaltningen står för den näst största procentuella utgiften. Förvaltningen brottas liksom barn- och utbildningsnämnden med platsbrist samt undermåliga och eftersatta lokaler för sina verksamhetsområden.

Tabell 3. Tidsplan för tänkta åtgärder. Grönt: politiska beslut och budgeterade medel finns, blått: politiska beslut för byggnation saknas. Källa: Lokalförsörjningsplan.

Verksamhet	2023	2024	2025	2026	2027	Inom 5 år	Inom 10 år	Inom 15 år	Kommentar
Socialtjänsten									
Gruppbostad LSS 3									6 nya platser
Aspagården									Förstudie framtagen
Parkgården									Förstudie framtagen
Särskilt boende äldre									
Korttidsplatser									
Vårnvet									
Familjeverksamheten									

3.3. Prognoser och planering

3.3.1. Befolkningsutveckling

Det finns en framtagen befolkningsprognos för Tranås kommun för perioden 2021–2030. I prognosen presenteras folkmängd för den valda perioden utifrån olika åldersspann, inflyttning och utflyttning, födelsenetto med mera.

Tabell 4. Tranås invånare, faktisk folkmängd och andelar 2020–2023. Källa: Kolada.

Nyckeltal	2020	2021	2022	2023
Totalt antal invånare	18 903	18 874	18 804	18 755
Invånare 0–19 år (%)	23,4	23,2	23,1	22,8

Invånare 20–64 år (%)	52,0	51,9	52,0	52,1
Invånare 65–79 år (%)	17,0	17,1	17,1	17,0
Invånare 80+ år (%)	7,6	7,8	7,9	8,1

Tabell 5. Prognos. Tranås invånare, prognosticerad befolkningsmängd totalt antal och andelar 2024–2030. Källa: Kommunens befolkningsprognos.

Nyckeltal	2024	2025	2026	2027	2028	2029	2030
Totalt antal invånare	18 868	18 871	18 882	18 895	18 912	18 929	18 946
Invånare 0–19 år (%)	23,4	23,4	23,4	23,4	23,4	23,3	23,3
Invånare 20–64 år (%)	51,7	51,8	51,8	51,8	51,7	51,7	51,6
Invånare 65–79 år (%)	16,5	16,1	15,8	15,6	15,4	15,4	15,4
Invånare 80+ år (%)	8,3	8,7	9,0	9,3	9,5	9,6	9,7

Av årsredovisning 2023 framgår att kommunen vuxit med cirka 600 invånare under de senaste tio åren och har i dagsläget omkring 18 800 invånare. Denna befolkningsutveckling har enligt årsredovisningen grundats i tillväxtmål, stadsvision, ledstjärna och andra satsningar i spåren av dessa. Enligt bostadsförsörjningsprogrammet sker stora nettoökningar i tre åldersgrupper; barn och ungdomar i skolåldern, äldre över 80 år samt i de familjebildande åldrarna. I lokalförsörjningsplanen förs ett resonemang kring befolkningsutvecklingen baserat på ifall kommunen får en station för höghastighetståg. Om en sådan station fanns skulle det enligt lokalförsörjningsplanen drastiskt påverka befolkningsutvecklingen då kommunen skulle bli integrerad med både Jönköpings och Linköpings arbetsmarknader. Av rapportering kring förslaget ser satsningen inte ut att bli av.

Ifall ökningen av äldre i populationen skulle leda till en motsvarande behovsökning av särskilt boende, skulle det krävas omkring ytterligare 60–80 särskilt boendeplatser i kommunen.

Inga analyser har gjorts med utgångspunkt i kommunens demografiska försörjningskvot. I tabellen nedan framgår att Tranås ligger högt i jämförelse med riket.

Tabell 6. Demografisk försörjningskvot för Tranås kommun. Källa: Kolada

Indikator	Tranås kommun 2023	Riket 2023
Invånare 65–79 år, andel	17,0	14,8

Invånare över 80 år, andel	8,1	5,8
Demografisk försörjningskvot	0,92	0,77

3.3.2. Boendeformer och omsorgsbehov

Av bostadsförsörjningsprogrammet framgår att det övergripande målet för kommunens bostadsplanering är att säkerställa ett attraktivt och varierat utbud av boendeformer som tillgodoser kraven på en hållbar utveckling. Därtill framgår att ambitionsnivån för åren 2017–2025 är 100 nya bostäder per år. Ytterligare ett mål som anges i programmet är att kommunen ska skapa förutsättningar som tillgodoser behovet av boende former för äldre i sin planering och utveckling av den byggda miljön.

I socialnämndens internkontrollplan finns en kontrollpunkt avseende ändamålsenlig äldreomsorg. I planen har det identifierats en risk att socialnämnden inte har tillräcklig information om behovsförändringar bland äldre i kommunen och därmed inte fattar ändamålsenliga beslut om äldreomsorgen. Kontrollmomentet för denna internkontroll är enligt internkontrollplanen den demografiska förändringen och behovsutvecklingen bland invånare över 65 år. Enligt internkontrollplanen ska kontrollen ske genom befolkningsprognos samt analys av förändrade behov vilka ska rapporteras till socialnämnden i maj 2024. Vi har efterfrågat men inte fått ta del av analysen.

Prognos av behov av äldreomsorg i Tranås kommun fram till 2040 daterad 2024-03-21 syftar till att redovisa behovet i nutid för både hemtjänst och särskilt boende samt behovsprognos för äldreomsorg generellt. Det framgår inte av dokumentet vem som tagit fram prognosen men vid sakgranskning framgår att socialförvaltningen tagit fram prognosen. I prognosen redogörs för behovsutvecklingen fram tills idag samt behovsutvecklingen framåt. Enligt prognosen kommer andelen personer över 80 år i kommunbefolkningen att öka från 8,5 % år 2024 till 10,5 % år 2040. Därtill visar prognosen att äldreomsorgen kommer att öka med 20–30 brukare per år fram till år 2030 vilket är en markant ökning.

I Tranås har nyttjandegraden av äldreomsorg varit ca 40%, vilket betyder att 40% av befolkningen över 80 år har äldreomsorg i någon omfattning. Brukarprognosen för äldreomsorg bygger på nuvarande nyttjandegrad. Dock lyfts i kommunens prognos av behov av äldreomsorg att nyttjandegraden kan påverkas av hur kommunen arbetar och vad kommunen lägger resurser på, exempelvis proaktivt folkhälsoarbete.

Diagram 1 Tranås, personer med beslut om hemtjänst i ordinärt boende, mer än 50 timmar/månad, 2022. Källa enligt underlaget: Socialstyrelsens statistikdatabas, äldreomsorg

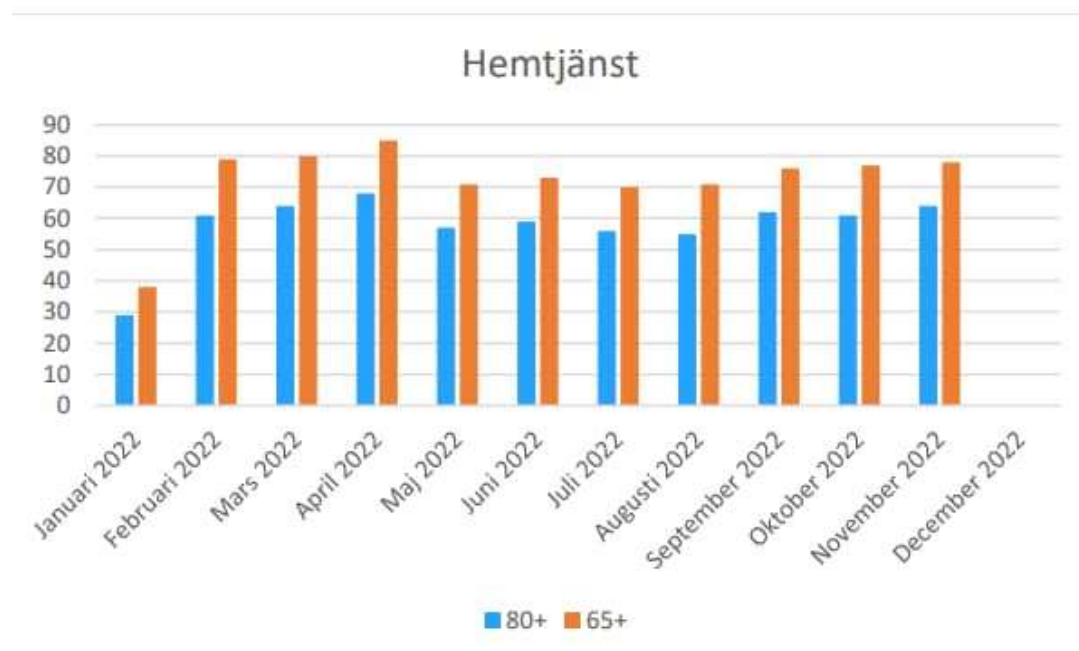
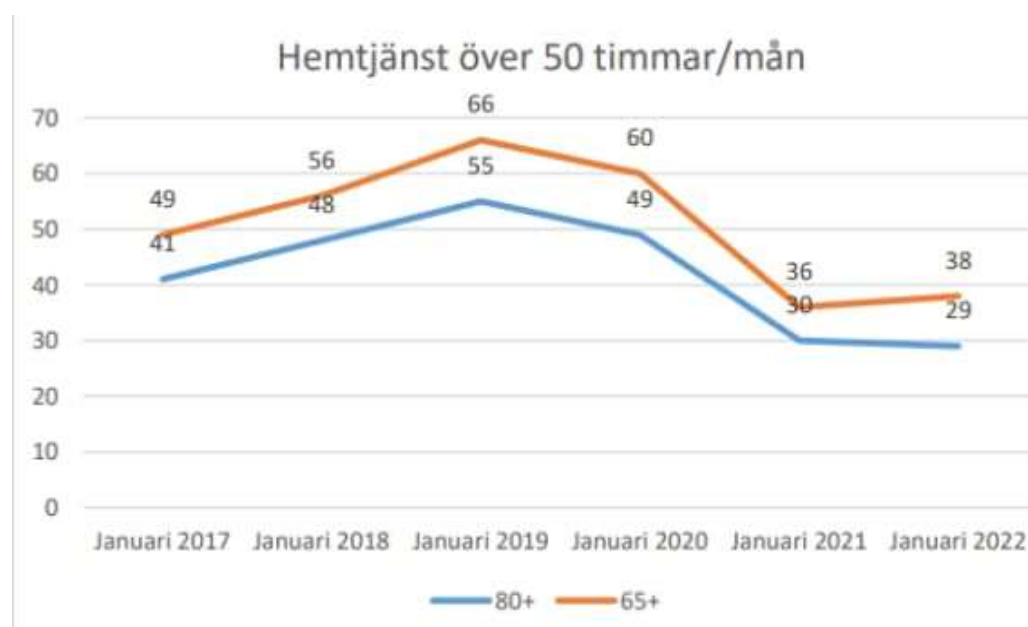

Diagram 2. Tranås, personer med beslut om hemtjänst i ordinärt boende, mer än 50 timmar/månad, jan mån 2017-2022. Källa enligt underlaget: Socialstyrelsens statistikdatabas, äldreomsorg

Särskilt boende

Socialtjänsten har tagit fram en behovsprognos för särskilt boende daterad 2023-03-27. Underlaget syftar till att ge en övergripande prognos för hur många av invånarna i kommunen som kan komma att behöva en plats på särskilt boende framöver. Prognosen ska användas som stöd för kommunens fortsatta arbete vid planering av åtgärder och arbetssätt för att möta den demografiska utvecklingen. I underlaget redogörs bland annat för den demografiska utvecklingen, faktorer som påverkar behovet av särskilt boende, konsumtion och behovsprognos. Därtill framgår att ju längre tidsperspektiv prognosen har, desto mer osäker blir den. Därför måste prognosen följas och uppdateras löpande. Det anges inte hur ofta eller vem som ska ansvara för denna uppföljning.

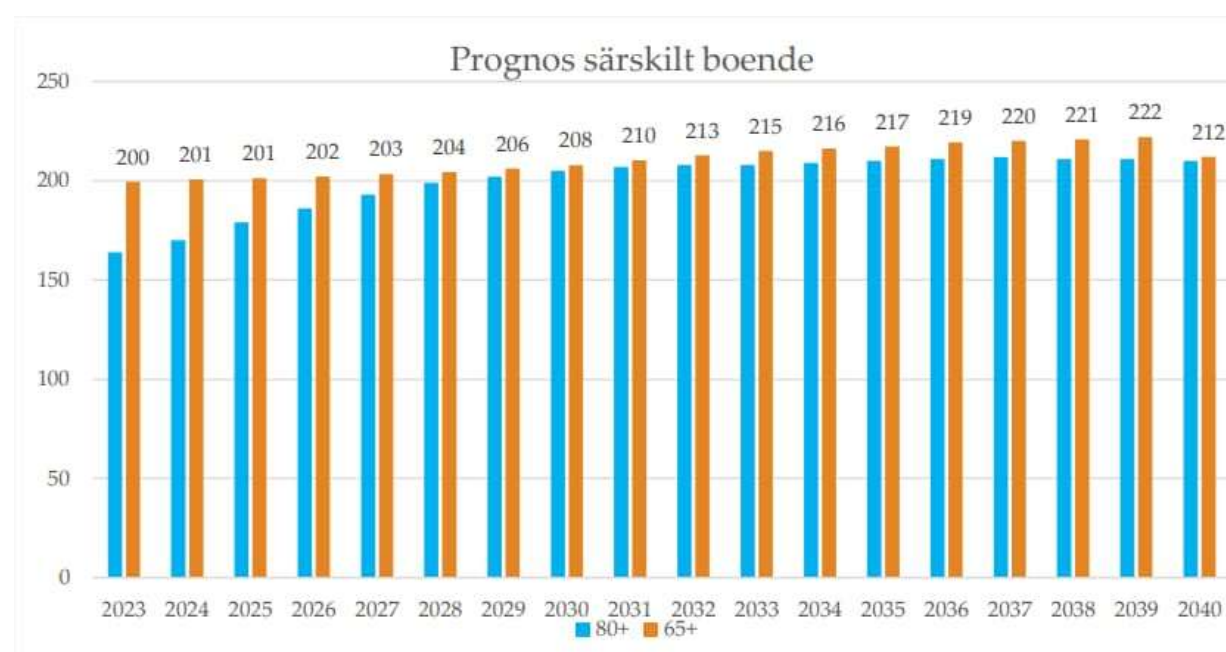
Enligt lokalförsörjningsplanen kan ökningen av äldre i populationen leda till ett behov av 60-80 fler boendeplatser inom särskilt boende vilket motsvarar två nya boenden i kommunen. Detta förutsatt att ökningen av äldre motsvarar behovsökning av

särskilt boende. Vidare framgår att forskning och statistik visar på ökat behov av demensvård.

Tabell 7. Befintligt bestånd, särskilt boende, Tranås kommun 2022, fördelning vård och demensplatser, angivet i antal lägenheter.

Boende	Vård	Demens	Totalt
Råsvägen	18	36	54
Lövstagården	49	0	40
Ågränden	11	19	30
Uvaberg	0	32	32
Östanå	12	24	36
Korttids	11	0	11
Vilande	0	9	9
Annan verksamhet	24	0	24
Totalt	125	120	245

Diagram 3. Prognos särskilt boende Tranås 2023-2040

Utifrån prognosen drar kommunen slutsatsen att det prognosticerade behovet av särskilt boende framöver inte ger upphov till oro för platsbrist inom de närmaste åren. Detta med utgångspunkt i att 15-20 % av beståndet inte nyttjas i dagsläget. En förutsättning för detta är däremot att kommunen kan möta det ökade behovet med platser som i dagsläget inte är tillgängliga. Socialförvaltningen behöver enligt underlaget:

- möjliggöra tillgänglighet till befintligt bestånd genom att se över lägenheternas status med målet att på sikt få outnyttjade lägenheter i bruk,

- ▶ noga följa renoveringsplaneringen för beståndet och klarlägga hur det påverkar tillgången,
- ▶ succesivt planera för utslussning av andra verksamheter,
- ▶ noga följa utvecklingen av nära vård.

Korttidsboende

Korttidsboende är en tillfällig boendeform där äldre kan bo i samband med sjukhusvistelse eller för att närstående ska få avlastning. Den pågående satsningen på nära vård kan enligt kommunens lokalförsörjningsplan leda till ett ökat behov av korttidsboende i samband med att en förflyttning ska ske från slutenvården. Socialnämnden utreder frågan om att upprätta en "närvårdscentral" i kommunen.

Diagram 4. Tranås, antal personer med beslut om korttidsvård per januari under åren 2014–2022. Källa enligt underlaget: Socialstyrelsens statistikdatabas, äldreomsorg

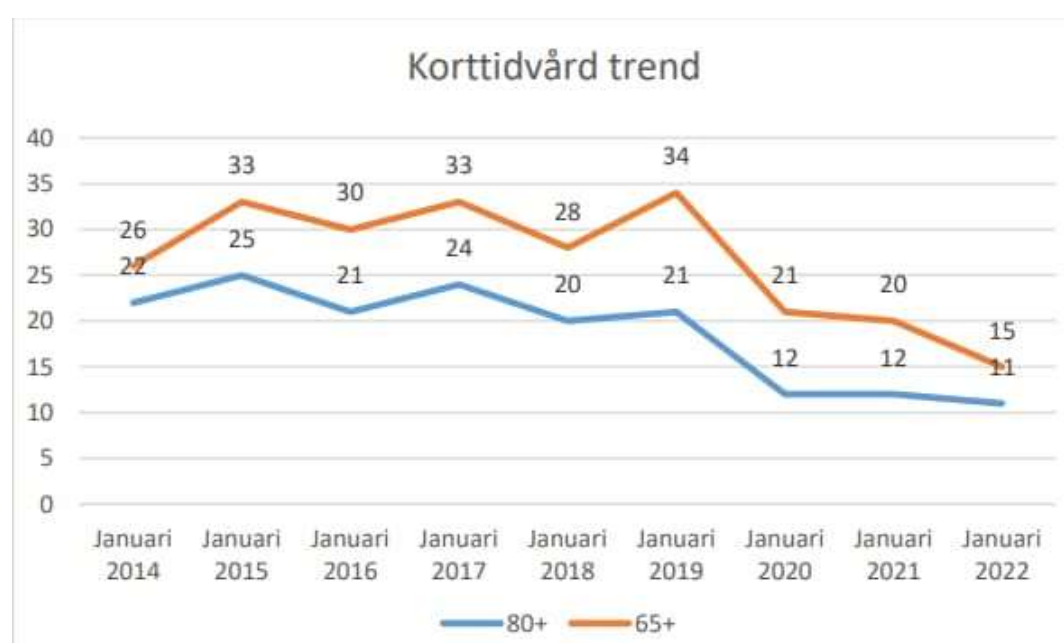
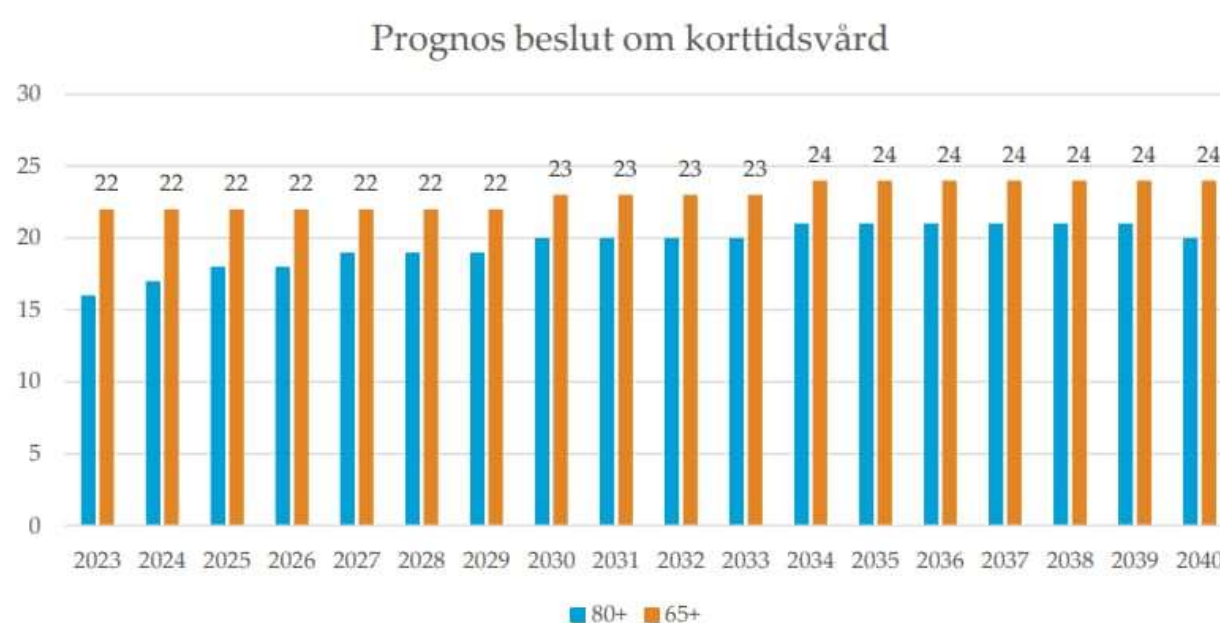

Diagram 5 Prognos, korttidsvård, Tranås 2023–2040

Gruppbostäder (LSS)

Socialnämnden prognosticerar att behovet av gruppboende enligt LSS för äldre kommer att öka. Socialnämnden avser initiera en behovsutredning.

Trygghetsboende

Sedan 2019 har kommuner möjlighet att inrätta biståndsbedömt trygghetsboende för äldre. Boendeformen vänder sig till personer som främst behöver stöd och hjälp i boendet och annan lättåtkomlig service, och som därutöver har behov av att bryta önskad isolering. Det är frivilligt för kommunen att inrätta denna boendeform. Denna boendeform finns inte i Tranås Kommun.

Seniorbostäder och trygghetsbostäder

Seniorbostäder och trygghetsbostäder kräver inte något biståndsbeslut från kommunen. Seniorbostäder är vanliga privatbostäder för personer över en viss ålder, vanligen 55 år. Seniorbostäder ska vara utformade efter de äldres behov av tillgänglighet och innebär ofta en ökad möjlighet till gemenskap.

Vanliga trygghetsbostäder som inte är biståndsbedömda liknar seniorbostäder och har ofta en åldersgräns på 70 år vilket är den åldersgräns som ger rätt till statligt stöd till boendet. De som bor i en seniorbostad eller en trygghetsbostad får vård och omsorg genom hemtjänst och hemsjukvård, det vill säga på samma villkor som den som bor i en vanlig privatbostad. Tranås kommun har seniorboenden.

3.3.3. Förebyggande och hälsofrämjande arbete

I sin internkontrollplan för 2024 lyfter socialnämnden risken att nämnden inte har tillräcklig information om behovsförändringar bland äldre och därmed inte fattar ändamålsenliga beslut om äldreomsorgen. Planerad åtgärd är att befolkningsprognos samt analys av förändrade behov ska rapporteras till socialnämnden.

Sveriges kommuner och regioner, SKR, betonar i sin ekonomirapport vikten av hälsofrämjande insatser för äldre. Enligt SKR påverkas hälsa av flera faktorer, där levnadsvanor har störst påverkan, följt av genetik, socioekonomiska förhållanden, hälso- och sjukvård, samt miljön vi lever i. Dessa faktorer är också ömsesidigt påverkande, vilket understryker vikten av att arbeta integrerat och analysera konsekvenser och beroenden. Enligt SKR läggs endast en liten del av Sveriges totala hälsoinvesteringar på förebyggande satsningar på befolkningens hälsobeteende, vilket indikerar ett behov av att omfördela resurser mot mer förebyggande och hälsofrämjande åtgärder.

3.3.4. Ekonomiska prognoser

I årsredovisning för 2023 lyfts befolkningsutveckling under rubriken omvärldsrisker. Här redogörs för antal invånare och för befolkningsutvecklingen i kommunen sedan 2013. Därtill redogörs för den förväntade utvecklingen i kommunen där ett avsnitt behandlar den demografiska utvecklingen nationellt och i kommunen.

Från mål och budget för 2024 framgår att en ökning av befolkningen med en invånare skulle innebära en ökad intäkt till kommunen med 74 465 kr. Vidare framgår att beräkningen av de preliminära driftramarna 2024-2026 grundar sig på ett antal förutsättningar, däribland följande:

- ▶ Resursfördelningssystem. Gäller enbart barn- och utbildningsnämnden och socialnämnden. Resursfördelningen bygger på befolkningsförändringar i förskola inkl. pedagogisk omsorg, fritidshem, grund- och gymnasieskola samt äldreomsorg. Syftet är att kompensera för demografiska förändringar mellan åren.
- ▶ Skatteunderlagsprognos från SKR 2023-02-16 med eget antagande om en befolkningsökning med 50 invånare årligen.

Av dokumentet Tranås befolkningsprognos 2021-2030 framgår en mer försiktig prognos över invånarantalet enligt tabellen nedan. Vidare framgår att kommunens faktiska befolkningsutveckling mellan åren 2019-2023 landat på en minskning med 120 personer.

Tabell 8 Prognos. Tranås invånare, totalt antal och ökning från föregående år 2024-2030. Källa: Kommunens befolkningsprognos.

Nyckeltal	2024	2025	2026	2027	2028	2029	2030
Folkmängd	18 868	18 871	18 882	18 895	18 912	18 929	18 946
Folkökning	1	3	11	13	17	17	16

Av samtal med ekonomiavdelningen framgår att skatteunderlagsprognoserna inte tar i beaktande den demografiska förändringen utan endast ser till invånarantal. Enligt ekonomiavdelningen finns tre tillvägagångssätt för att öka skatteintäkterna i kommunen; att höja skattesatsen, öka antalet invånare samt ökad skattekraft. Politiska beslut har fattats avseende de två senare genom strategin Inriktning för tillväxt.

4. Slutsats

Uppföljning visar att socialnämnden inte har vidtagit tillräckliga åtgärder utifrån rekommendationerna från 2021 års granskning. Förstudien indikerar att det finns brister i kompetensförsörjningsarbetet och att det finns ett behov av tydligare strategier och åtgärder för att hantera framtida personal- och kompetensbehov inom äldreomsorgen liksom.

Inga konkreta prognoser har upprättats med motiveringen att personalbehovet ökar linjärt med behovet av äldreomsorg och att kompetensförsörjningen redan är ett problem. Vidare har verksamheten efterfrågat samordning av kompetensförsörjningsarbetet, men det finns inga formella beslut som stödjer detta. Informationsöverföring avseende kompetensförsörjning och rekryteringsstatistik sker löpande, men det framgår inte av uppföljningen om detta leder till konkreta åtgärder.

Sammanfattningsvis står Tranås kommun inför demografiska utmaningar med en åldrande befolkning och en minskande befolkningsmängd, vilket kräver strategiska insatser för att säkerställa kompetensförsörjning, tillgång till boende och ekonomisk hållbarhet. Kommunen har identifierat och initierat flera strategier och planer för att hantera dessa utmaningar, men det är avgörande att dessa åtgärder genomförs effektivt och att prognoser och ekonomiska beräkningar kontinuerligt uppdateras och följs upp. Av förstudien framgår att det finns ändamålsenliga prognoser avseende befolkningsutveckling och behov av omsorg och boende. Den indikerar dock att det förebyggande och hälsofrämjande arbetet kan stärkas för att minska inflödet till hemtjänst och särskilt boende.

Befolkningsutvecklingen har identifierats som en omvärldsrisk som påverkar kommunens ekonomi. Budgetförutsättningarna baseras på befolkningsförändringar och skatteunderlagsprognoser. Dock tar skatteunderlagsprognoserna inte hänsyn till demografiska förändringar, vilket kan vara en begränsning i den ekonomiska planeringen.

Revisionsfråga	Svar
▶ Har det vidtagits tillräckliga åtgärder utifrån rekommendationerna i tidigare granskning av socialnämndens styrning och ledning av äldreomsorgen?	Nej. Av uppföljning framgår att det inte vidtagits tillräckliga åtgärder utifrån rekommendationerna.
▶ Sker löpande uppföljning av kommunens befolkningstillväxt	Delvis. Kommunen följer löpande upp faktisk och prognosticerad befolkningstillväxt vilka används som beslutsunderlag i verksamheterna. Dock har inte konsekvenserna av den

och demografiska försörjningskvot?	demografiska förändringen analyserats fullt ut.
► Finns lång- och kortsiktiga prognoser med tillhörande planering avseende den åldrande befolkningen? Med särskild fokus på boendeformer, lokalförsörjning, antalet platser inom särskilda boenden, behov inom hemtjänsten och kompetensförsörjning kopplat till detta.	Ja. Förstudien indikerar att socialnämnden arbetar med att ta fram prognoser avseende behov av hemtjänst och boendeplatser. En djupare analys av förändrade och framtida behov kan bidra ytterligare i arbetet.
► Sker lång- och kortsiktiga ekonomiska analyser avseende hur förändrade skatteintäkter utifrån befolkningsprognosen kommer påverka kommunens ekonomi?	Ja, kommunen arbetar med lång- och kortsiktiga ekonomiska prognoser avseende hur förändrade skatteintäkter utifrån befolkningsprognosen kommer påverka kommunens ekonomi.

Tranås den 17 juni 2023

Linnéa Johansson
Projektledare, EY

Samuel Larsson
Granskare, EY

Malin Lundberg
Kvalitetssäkrare, EY

5. Källförteckning

Inhämtat underlag

- ▶ Behovsprognos särskilt boende, 2023-03-27
- ▶ Kompetensförsörjningsrapport, 2023-08-31
- ▶ Prognos av behov av äldreomsorg i Tranås kommun fram till 2040, 2024-03-21
- ▶ Bostadsförsörjningsprogram
- ▶ Årsredovisning 2023
- ▶ Inriktning för tillväxt
- ▶ Kommunstyrelsens reglemente
- ▶ Kompetensförsörjningsrapport 2023-2032
- ▶ Program för inriktning tillväxt
- ▶ Rapport Kairos
- ▶ Socialnämndens internkontrollplan 2023
- ▶ Socialnämndens internkontrollplan 2024
- ▶ Socialnämndens årsredovisning
- ▶ Tranås befolkningsprognos 2021-2030
- ▶ Åtgärder för att säkerställa kompetensförsörjning
- ▶ Protokoll socialnämndens arbetsutskott 2023-11-08
- ▶ Tjänsteutlåtande Säkrad kompetensförsörjning, 2023-03-31
- ▶ Tjänsteutlåtande Säkrad kompetensförsörjning, 2024-01-22